

پيغمبه رناسی له شيعری سافيدا

پ. د. جميل علی رسول سورچی^۱

سه رنامه يی نامه نامی الله بی نامی وی نا ته مامه والله^(۲)

پوخته

شیخ و زانای گوره، هوزانقان و ئه ديب و خواناس و سوئی سافی هیرانی یه کیک بوو له و پیاوه گورانهی که کاریگر و رۆلی به هیزیان هه بوو له بلاوکردنه وهی زانست و رۆشنیری له نیو کۆمه لگه، وه ئه و پیگه یه کی دیار و گورهی هه بوو له نیو زانایان و شاعیران؛ له بهر ئه وه مه جلیس و دیوه خانی به ردهوام ئاوه دان بوو به زانایان و ئه دهب دۆستان.

سافی له بهر رووچونی زوری له شيعر گوتندا ناوی شاعیری به سه ردا زال ببوو؛ پاشانیش جوړی شيعری غه زهل شيعری غالب بووله نیو شيعره کانی. سافی وهک شاعیره خواناسه کانیتری ئه هلی ته سووف مه به سستی سه ره کی له شيعره غه زه لیه کانی خو شه ویستی خوا و پیغمبه ر و پیاوچاکان بوو له مورشید و پیشه وایه کانی له ته ريقه تی قادری.

ئهو به ئاشکرا ئه م راستیانهی له شيعره کانیدا باس کردووه به زمانه کانی کوردی و عه ره بی و فارسی، ئیمه ش لیژده دا چهند شيعری کمان له شيعره کانی ئه و هه لباژاردووه که ده ربارهی خو شه ویستی و گوره یی و پله و پایه یی پیغمبه رمانی فه رموون له دنیا و دواروژ، هه موو ئه مانه هه لقولاوی بروای به هیزو خو شه ویستی قولی ئه وه بۆ پیغمبه ر - دروودی خوی له سه ر بیته -.

^۱ jamil.rasul@su.edu.krd راگری کولیزی زانسته ئیسلامیه کان. کولیزی زانسته ئیسلامیه کان.

زانکوی سه لاهه دین/هه ولیز

(۲) مه م و زین: ۱۱.

پښه کی

به ناوی خودای گوره و میهره بان

سوپاس و ستایش بو خوی میهره بان و دروود و سلاو بو سهر گیانی
 پاکی پیغه مېهر و یار ویاوهرانی تا روژی دوايي، له پاشان:
 شاعیر و ئه ديب و زانا و سوږی و عاریفی گوره کاک مسته فای کوری
 کاک عبدالله ی سانی ناسراو به سافی هیرانی: (۱۸۷۳ - ۱۹۴۲ز) که
 خوی و بنه ماله که ی روئیکی گرنګ و دیاریان هه بوه و تا ئیستاش هه ر
 هه یانه له نیو کومه لگه و ده قهره که، وه ئه وان خاوه نی ریز و پیگه ی
 گوره ن له نیو زانایان و عاریفان و کومه لگه به گشتی.

سافی هیرانیش به حوکمی ئه وه ی که هه م مه لایه کی چاک و هه م
 شاعیریکی باش و که سیکی مه جلیس و مه شره ب خوښ، ئینجا له به ر
 ئه وه ی جوانیش له گه ل سوږیگه ری تیکه ل ببوو روئیکی کاریگه ری
 هه بوو له ناوچه که و ده وروبه ری له لایه نه کانی زانستی و دینداری و
 کومه لایه تی و به تایبه تیش له لایه نی ته سووف و عیرفانی، که ئه و توانی
 به شیوازیکی به رچاو رووحی سوږیگه رایي و عیشقی خوایی له
 شیعه رکانیدا به رجه سته بکات، له به ر ئه وه ده بینین جوړی غه زه ل زور
 زاله به سهر شیعه رکانی، که زوربه ی زوری له خوښه ویستی و عیشقی
 خواو پیغه مېهر و مورشیده کانیه تی.

شیعه رکانی ئه و له به ر تیکه لکیشبوونیان به زانستی به لاغه ئاستیکی
 به رز و به هیزو جازبییه تیکی تایبه تییان هه یه، هه موو ئه مانه وایان
 کردوو که په سهند و قه بولکراو بن له به ر جوانی و جه مالی له فزی و
 مه عنویان، به مه ش شیعه رکانی سافی روئیکی زوریان هه بووه له
 به ره و پښوهردنی شاعر و ئه ده بی کوردی.

له نيو ئه‌و جوړه شیعراڼه‌ی که په‌یوه‌ستن به غه‌زه‌لی په‌یوه‌ندیدار به پيغهمبه‌ر - دروودی خوای له‌سه‌ربیت - من چه‌ند به‌یتیکی شیعری ئه‌وم هه‌لبژارد^(۳)، که باس له وه‌سف و فه‌زل و گه‌وره‌یی و تایبتمه‌ندیه‌کانی پيغهمبه‌رمان - دروودی خوای له‌سه‌ربیت - ده‌که‌ن به شیوازیکی پر له عیشق و خو‌شه‌ویستی و ئه‌وینداری، وه‌ک که‌سیکی عاریف باس له جوانی و جه‌مال و به‌رزی پله و پایه‌ی پيغهمبه‌ر - دروودی خوای له‌سه‌ربیت - ده‌کات، به شیوازی شاعیرانی پر له عیشقی پيغهمبه‌ر - دروودی خوای له‌سه‌ربیت - که له پیش ئه‌ودا هه‌بوون به دريژایی میژوو، وه‌ک که‌سه‌سانی کورپی ساییتی ئه‌نسانی: (۵۴ ک) و شیخ محمدی بوسه‌یریی: (۶۹۶ ک) و ئه‌حمد شه‌وقی: (۱۹۳۲ ز) و مه‌وله‌ویی: (۱۸۸۲ ک) و مه‌حویی: (۱۹۰۶ ز) و بیخود: (۱۹۵۵ ز) و هه‌زارانیت.

بو باسکردنی ئه‌م بابه‌ته من توژیینه‌وه‌که‌م دابه‌ش کردووه له‌سه‌ر ئه‌م پلانه‌ی خواره‌وه:

ته‌وه‌ری یه‌که‌م: وه‌سفی پيغهمبه‌ر - دروودی خوای له‌سه‌ر بیت - له شیعره‌کانی سافیدا.

ته‌وه‌ری دوهم: خو‌شه‌ویستی پيغهمبه‌ر - دروودی خوای له‌سه‌ر بیت - له شیعره‌کانی سافیدا.

(۳) پيويسته بگوتريت زوربه‌ی ئه‌و شیعراڼه‌ی صافی هیرانی که من لی‌رده‌دا قسم له‌سه‌ر کردوون بریتین له شیعره‌ کوردییه‌کانی ده‌رباره‌ی پيغهمبه‌ر - دروودی خوای له‌سه‌ربیت - له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا چه‌ندین شیعری تری هه‌ن له نيو دیوانه‌که‌ی ده‌رباره‌ی پيغهمبه‌ر - دروودی خوای له‌سه‌ربیت - به زمانی فارسی به ناو‌نیشانی: (قصیده بحر نبوت) که من هه‌ندیکیانم هیناوان له ته‌وه‌ری چواره‌م دامناون. دیوانی صافی هیرانی: ۵۵۴ - ۵۵۷.

ته وهری سئیه م: گه وره یی و تاییه تمه ندییه کانی پنجه مبه ر - دروودی
خوای له سه ر بیټ - له شیعره کانی سافیدا.

ته وهری چواره م: ستایشی پنجه مبه ر - دروودی خوای له سه ر بیټ - له
لایه ن صافی شاعیر به زمانی فارسی
ده رهنجام و راسپارده کان و سه رچاوه کان.

ده پاریمه وه له خوای گه وره که سه رکه وتوومان بکات بو ئه وه ی بتوانین
له ئاستی خزمه ت کردن بین به شیعره کانی ئه م که له پیاو و زانا
گه وره یه .

ته وهری یه که م: وه سفی پنجه مبه ر - دروودی خوای له سه ر بیټ - له
شیعره کانی سافیدا.

وه ک هه زاران هۆزانقان سافی ده یه ویټ بو ده رپرینی خۆشه ویستی
خۆی بو پنجه مبه ر

- دروودی خوای له سه ر بیټ - هه ندیک به قه دو بالای جوانی
پنجه مبه ره وه شیعر به ئونته وه، هه روه ک شاعیرانی زه مه نی پنجه مبه ر -
دروودی خوای له سه ر بیټ - وه ک هه سسان کورپی سابیت، به م شیوازه
هه ندیک له جۆش و خرۆشی هه لگیرساوی نیو رۆحییان سوک کرد که
ده فه رمویټ:

وأحسن منك لم تر قط عيني وأجمل منك لم تلد النساء

خلقت مبرء من كل عيب كأنك خلقت كما تشاء^(٤)

دواتریش هه ر شاعیری ک به شیوازی ک ئه م ستایشانه یان هۆنیوه ته وه،
وه ک بوسه ییری ده فه رمویټ:

(٤) دیوان حسان بن ثابت: ٥.

فاق النَّبِيِّينَ فِي خَلْقٍ وَفِي خَلْقٍ وَلَمْ يَدَانُوهُ فِي عِلْمٍ وَلَا كَرَمٍ^(٥)

ههروهها أحمد شهوقی دهفه رموييت:

فاق البدر وفاق الأنبياء فكم بالخلق والخلق من حُسنٍ ومن عِظمٍ^(٦)

وه دهفه رموييت:

البدر دونك في حُسنٍ وفي شرفٍ والبحر دونك في خيرٍ وفي كرمٍ^(٧)

سافيش وهكو ئه وان وهسفی پيغمبه رمان - دروودی خوای لهسه ر بيټ - به وه دهكات كه ئه و چاووك و سه رچاوه ی هه موو جوانييه كانه و وه هه موو جوانييه كان له وه وه سه رچاوه ده گرن، ته نانه ت جوانی به هه شت و خوړييه كان و غيلمانه كانی نیو به هه شتیش له جوانی و جه مالی ئه ون، وهك دهفه رموييت:

قه دی شهنگ و شوخ ئه گهر بئ بوستانی توه

باغی سيو و خوځ ئه گهر بئ ئه و گولستانی توه

زينه تی غيلمان و خوړی حوسنی تويه دولبه رم

جنه الماوی ئه گهر بئ طاقی ئه یوانی توه^(٨)

ته وه ری دووه م: خوځ شه ويستی پيغمبه ر - دروودی خوای لهسه ر بيټ - له شيعره كانی سافيدا.

سافی وهك هه زاران له هوزانقان و ئه ديواني پيشخوی له ريگای شيعره كانی خوځ شه ويستی قولي خوای بو پيغمبه ر - دروودی خوای لهسه ر بيټ - دره ده بريټ و مه دح و ستايشی دهكات، هه رچه نده ئه ويش

(٥) ديوان البوصيري: ٢٤٠.

(٦) نهج البردة: ١١٥.

(٧) نهج البردة: ١٥٥.

(٨) ديوانی صافی هیرانی: ٢٧٢.

وهك باقى شاعيره‌كانیتر پییوايه كه ئه‌و ناتوانییت به قه‌دهر گه‌وره‌یی
ئه‌و مه‌ده‌حی بكات.

چۆن ئه‌حمه‌دی خانى: (١٦٥١ - ١٧٠٦ز) له‌مباره‌وه ده‌فه‌رمویتی:

نه‌عتی ته‌ب علمى من مه‌حاله مه‌دداح ژ بوته‌زو الجه‌لاله^(٩)

سافیش وهك ئه‌وه‌ی كه له‌عیشقی خوا و پیغمبه‌مبه‌ر - دروودی خواى
له‌سه‌ربیت - سه‌رگه‌ردان بووییت و خه‌لكانیکی نا‌حالی له‌حالی ئه‌و
ئامۆژگاری بکه‌ن كه به‌زه‌یی به‌حالی خۆیدا بیته‌وه ده‌فه‌رمویتی:

ناصیحا وه‌عزى سه‌بوری دامه‌ده‌بى فایده‌یه

من له‌مه‌كته‌بخانه‌یی غه‌م ده‌رسی عیشقم خویندوه^(١٠)

سافی وهك عاشقیك و خواناس و پیغمبه‌رناسیکی گه‌وره‌باس له‌وه
ده‌كات كه ئاسمانه‌كان چه‌زین و غه‌مبار چاو به‌گریانن و و ئیره‌یی و
حه‌سوودی به‌زه‌وی ده‌به‌ن كه‌وا پیغمبه‌رمان - دروودی خواى
له‌سه‌ربیت - بویته‌به‌شى ئه‌و و له‌سه‌ر ئه‌و دانراوه، وه‌ئو خۆر و
مانگی زه‌وییه و رووناکی له‌گیرفانی کراسی ئه‌و بو ئاسمانه‌كان دیار
ده‌كه‌ویت، وهك ده‌فه‌رمویتی:

ئاسمان چه‌سه‌ره‌ت له‌بو ئه‌رزى ده‌كیشى دائیما

چونكى بورجى رۆژو مه‌ه چاکی گریبانی توه^(١١)

ده‌كریت سافی سوودی له‌مانای ئه‌م ئایاتانه وه‌رگرتییت بو ئه‌م
وه‌سفانه‌ی پیغمبه‌مبه‌ر - دروودی خواى له‌سه‌ربیت - كه خواى گه‌وره
ده‌فه‌رمویتی: [وَدَاعِيَا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا] سورة الأحزاب: الآية: (٤٦).

(٩) مه‌م و زین: ٢٦.

(١٠) دیوانی صافی هیرانی: ٢٣.

(١١) دیوانی صافی هیرانی: ٢٧٣.

له کۆتاییدا سافی بهو په پری خاکیبوون و زهللی و زه بوونیه وه داوای شه فاعهت و تکا له پنجه مبه ر - دروودی خوای له سه ربیت - دهکات و ده لیت: هه ر چه نده که وا من له بهر که می کاری چاکم شایه نی ئه و شه فاعه ته نیم، وهک ده فه رمویت:

سافی بی سه رمایه بی ته قوا له کونجی موفلیس
چاوه نۆری گهنجی لوتف و نه قدی ئیحسانی توه^(۱۵)
وه ده فه رمویت:

ئومیدی زۆرم هه یه (سافی) نه جاتی بی له غه م چونکه
ده لیل مه ولا و ئه حمه د یاوه ر و یار بازی گه یلانه^(۱۶)
لیردها گه شبینی خووی به رزگار بوونی له روژی دوایی ده رده بری
به وهی که خوای گه وره ده لیلی ریگهی راستی ئه و، و، پنجه مبه رو یاوه ر
و، هه زه تی شیخ عبدالقادی گه یلانی مه عشوق و مه حبوبیه تی.
خۆشه ویستی پنجه مبه ر - دروودی خوای له سه ربیت - له نیو دلی سافی
گه یشتبوو به و ئاسته ی که خۆزگه به سه گی بهر ده رگای ئه و و
مورشیده کانی بزانیته، وهک ده فه رمویت:

ئه گه ر جاریکتر فه رمووی سه گی ده رگای منه سافی
هه تا مه حشه ر به سه بو من مه قامی عیززه ت و جاهم^(۱۷)
ته وه ری سییه م: گه وره یی و تاییه تمه ندیه کانی پنجه مبه ر - دروودی
خوای له سه ر بیت - له شیعره کانی سافیدا.

(۱۵) دیوانی صافی هیرانی: ۲۷۶.

(۱۶) دیوانی صافی هیرانی: ۹۵ و ۲۳۹.

(۱۷) دیوانی صافی هیرانی: ۲۷۲.

سافی پييوایه که گهوره یی پیغمبه ر - دروودی خوی له سه ربیت -
 گیش توتو ته و پله یه ی که وا خوی مه زن له بهر خاتری ته و
 دروس - تکر اوه کانتری له عرش و کورسی و فه له ک و که ون
 دروستکردوو، وه ته و نهینی فه رمانی خوا بوو بو فریشته کان که
 سوچه ببهن بو چه زه تی ئاده م^(۱۸) وه بو ته و قه ناعه ت و بیرو
 باوه رهی خو شی به شیکی له فه رمووده یه کی قودسی که بریتیه له:
 ((لولاک لولاک لما خلقت الأفلاک))^(۱۹)(^{۲۰}) خستوته نیو شيعره کانی، وه ک
 ده فه رموی:

وا که مه ولا وه سفی توی کردوو به (لولا) رووچه که م^(۲۱)
 ئینجا پیی وایه که ته مه گهوره ترین پله و پایه و مه دح و سه نایه بو
 پیغمبه رمان - دروودی خوی له سه ربیت -، بویه له توانای هیچ که سیک
 و بوونه وه ریک دانییه وه سفیکتری پیغمبه ر - دروودی خوی
 له سه ربیت - بکه ن که بگاته ته و مه دح و وه سفه، وه ک ده فه رمویت:
 عالهم و ئاده م چ یارای سه نا خوانی توه^(۲۲)

(۱۸) ينظر: مجموع الفتاوى: ۹۶/۱۱.

(۱۹) هذا على أساس أنّ نبينا -صلى الله عليه وسلم- مظهر خلقه وصفوته وخلصته، ومظهر صفات الكمال، وبهذا يصح معنى الحديث، ويردّه البعض على أساس عدم جواز تعليل أفعال الله تعالى، وابن تيمية (۶۶۱-۷۲۸هـ) على أنّ هذا الحديث لا أصل له. ينظر: الردّ على القائلين بوحدة الوجود: ۶۸/۱، مجموع الفتاوى: ۹۶/۱۱.

(۲۰) قال العلماء: اللفظ موضوع، والمعنى صحيح. ينظر: الآثار المرفوعة: ۴۴/۱، والأسرار المرفوعة في الأخبار الموضوعة: ۲۹۵/۱، والفوائد المجموعة في الأحاديث الموضوعة: ۳۲۶/۱، وكشف الخفاء: ۲۱۴/۲.

(۲۱) ديوانی صافی هیرانی: ۲۷۳.

(۲۲) ديوانی صافی هیرانی: ۲۷۲.

وه ههر لهم باره وهيه كه وا دهليت با هه موو روو حه كان به قوربانى
رووحى پيغهمبهرمان بن؛ چونكه ئه وان هه موويان له بهر خاترى
رووحى ئه و دروستكراون و له خو شه ويستى خوداوه بو ئه و خهلق
كراون، وهك دهفه رمويت:

خهلقى ئه رواحى هه موو عالم نه تيجهى حوبى تون
ئهى هه موو ئه رواحى عالم بى به قوربانى توه^(۲۳)

ماموستا سديد عبدالله ى عاجزيش لهم باره وه دهفه رمويت:

نوورى بناغهى عالمه
بو ئه نيبايان خاته مه

ئادهم له بهر وى ئادهمه
ته حقيق بكهن گوفتارى من^(۲۴)

له پاشان سافى ئاماژه بو به رزى و بلندى پيغهمبهر- دروودى خواى
له سه رييت- به وه دهكات كه چون خواى گه وره بانگه يشتى ئاسمانه كانى
كرد و به رو ح و جهسته به رزى كرده وه بو ئاسمانه كان و، به ره و ئه و
شويانهى برد كه هيچ بوونه وه ريك پيى نه گه يشتوو، وهك ئاماژه يهك
بو ئه وهى كه هه موان بزنان كه وا هيچ كه سيك له مرؤف و مه لائيكه ت و
بوونه وه ريتر ناگهن به پله و پايه ي ئه و، وهك ماموستا سيد عبدالله
(عاجز): (۱۹۲۹ - ۱۹۶۷ز) دهفه رمويت:

له فهوقى ئه و خودايه بهس
ناگاته جيى ئه و شايه كهس^(۲۵)

خواى گه وره لهم سه فه ره پر مانايه چه ندين فهزل و گه وره يى
پيغهمبهرى - دروودى خواى له سه رييت- دياريكرد، وهك خو نيشاندىن به
پيغهمبهر به بى ئه وهى ئه و داوا بكات له كاتيكدا كه حه زره تى موسى -

(۲۳) ديوانى صافى هيرانى: ۲۷۶.

(۲۴) ديوانى عاجز: ۸۲-۸۳.

(۲۵) ديوانى عاجز: ۸۲.

دروودی خوای له سه ربیت- داواشی کرد و خوئی نیشان نه دا، وه دیتنی
 ئه و بو چه ندین له نیشانه گه وره کانی دهسه لاتی خوا، وهک ده فهرمویت:
 [سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنَ
 آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ] سورة الإسراء: الآية: (۱).

لیره دا ده مویت چه ند لهو ئایه تانه بنووسم که باس له گه وره یی و فه زلی
 پیغمبر - دروودی خوای له سه ربیت- ده کهن، وهک خوای گه وره ده فهرمویت:
 [يَوْمَ تَرُؤْنَهَا تَذَهُلْ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمَلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ
 بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ] سورة الحج: الآية: (۲).

ئه گه ره سه یر بکه ین ده بینین که خوای گه وره رووی گه تو گو کردنی له
 گه ل پیغمبر مه سه ره و پیی ده لیت له کاتیکدا که تو ده بیننی ئه و هه موو
 خه لکه وهک سه ره خووش وان به لام تو هه ره هه شیاری و ئاگاداری.
 [إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى
 بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا] سورة الفتح: الآية: (۱۰).

لیره دا خوای گه وره عه ه دو په یمان به ستن له گه ل پیغمبر به عه ه دو
 په یمان به ستن له گه ل خوئی و شکاندنی ئه م عه ه دو په یمان به هه مان
 شیواز به شکاندنی عه ه دو په یمان له گه ل خوئی هه ژمار ده کات.
 [يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَعَلِمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ
 وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ] سورة الأنفال: الآية: (۲۴).

خوای گه وره له م ئایه ته دا بانگ کردنی پیغمبره ی خوئی بو باوه داران به
 بانگ کردنی خوئی هه ژمار ده کات.
 [وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُوا إِلَيْهَا وَتَرَكَوكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ
 خَيْرُ الرَّازِقِينَ] سورة الجمعة: الآية: (۱۱).

له م ئایه ته دا خوای گه وره ته رکیzman ده خاته سه ره ئه وهی که ئه وان
 خودی پیغمبره یان به جیهیشت وه دواتر سه رنجمان بو ئه وه

رادەکیشیت که ئەو هی له لای پیغمبره هەمان ئەو شتیه که له لایان خوا هیه.

سافی بۆ باسکردن له گەورەییەکانی پیغمبەر - دروودی خوای لەسەر بیئت - باس له بوونی شەفاعەت و خاتری پیغمبەر دەکات له دواڕۆژدا که ئەو تکا و رهجای وەردهگیریت له خزمەت خوا بۆ تاوانباران که دەفەرمویت:

رازی: (لی وقت مع الله) خاسی تویه ئەی حەبیب
عاصیبان بویه ئومیدی حەشرو میزانی توه^(۲۶)

واته تۆ ئەی خۆشەویستی خوا کاتی تاییهتت پێدهدریت له لایەن خوای گەوره بۆ دەربرینی راز و نیازەکانت، بویه تاوانباران له هیچ شوینیک بئ ئومید نابن له تکا و شەفاعەتت هەتا له کاتی حەشر و تەرازووش، ئەمەش هەمووی دەرخستنه بۆ گەورەیی و فەزلت له لایەن خوای مەزن.

بۆ پشتر استکردنەو هی ئەم گەورەییانە خوای گەوره دەفەرمویت: [وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى] سورة الضحى: الآية: (۵).

واته خوای گەوره ئەو هەندە چاکه له گەل پیغمبەرەکهی دەکات تا ئەو رادهیهی که ئەو رەزامەند دەبیئت له پێدانی بەخششەکانی خوای مەزن. [وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدُ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا] سورة الإسراء: الآية: (۷۹). ئەمەش بەلینى خوایه به پێدانی ئەو پله و پایه گەورەیه به پیغمبەر - دروودی خوای لەسەر بیئت - که هەموو خەلک له وئ سوپاس گوزاری بکەن که شەفاعەتی گەورەیه که تەنها به ئەو دەدریت و به هیچ که سیکیتەر نادریت.

(۲۶) دیوانی صافی هیرانی: ۲۷۵.

ته وهری چوارهم: ستایشی پیغمبهر - دروودی خوی له سه ریبت - له لایهن
صافی شاعیر به زمانی فارسی
صافی بؤ گهره یی پیغمبهر - دروودی خوی له سه ریبت - به زمانی
فارسی چهن دین شيعر و هؤزانی فرمووه بؤ ستایش و ناساندنی فزل
و جه مالی پیغمبهر - دروودی خوی له سه ریبت - من لیردها هه نیکیان
وهک نمونه باس دهکه م، وهک دهفه رمویت:

أی گوهر درج صدف و بحر نبوت
وی کوکب برج شرف و کان فتوت^(۲۷)

واته: ئەو پیغمبهره له نرخ و قیمه تدا وهک گه وه ره که له بهر نرخه
زۆره که ی له نیو سه دهف دانرایت، وه ئەو ده ریای پیغمبهرایه تیه، ئەو
هه ساره ی بورجی شه ره ف و مه عده نی جوامیری چاکه کارییه.
صافی لیردها خوی ئەو بورجه ی داهیناوه و ئەو ناوه ی لیناوه؛ بؤ
ئه وه ی ستایشی پیغمبهری پییکات^(۲۸).

صافی بؤ مه دحکردنی پیغمبهر په نا ده بات بؤ مه دح و ستایشی په یام
و ریساله که ی که دهفه رمویت:
پیدا ست ز پیغام تو آیین سعادت ظاهر شده ز احکام تو آثار مروت^(۲۹)
واته: دیاره له په یامی تو ریگای به خته وه ری، هه روه ها دیار و
ئاشکرا شه له یاسا و ئە حکامی ئاینی تو شوینه واری پیماوه تی و
مه ردایه تی.

(۲۷) دیوانی صافی هیرانی: ۹۶ و ۵۵۴.

(۲۸) برای بهر تیزم کاک دکتور شاخوان عمر قادر ماموستا له بهشی عهره بی - کولیزنی زمانی
زانکوی سه لاهه دین - هه ولیر شيعره فارسیه کانی به سوپاسه وه بؤم وه رگیراوه ته سه زمانی
کوردی.

(۲۹) دیوانی صافی: ۵۵۴.

دواتر صافی دیت بو وه‌سفی جه‌مال و جوانی پینغه مبه‌ر ده‌فه‌رمویت:

بر فوق سما نیست چوتو ماه درخشان

بر تخت زمین نیست چوتو شاه بعزت^(۳۰)

واته له به‌رتو ئه‌ی پینغه مبه‌ر له ئاسمانی به‌رز و به‌رین هیچ مانگیک وه‌ک

رووی تو گه‌شه‌دارو جوان نییه، له سهر زهمینیش که‌س توانای ئه‌وه‌ی

نییه وه‌ک تو خاوه‌ن جاه و شه‌ره‌ف و پایه‌دار بی^(۳۱).

دواتر باس له پله و پایه‌ی پینغه مبه‌ر - دروودی خوای له سهر بیت -

ده‌کات له شه‌وی میعراج که چه‌نده نزیک بوو له خوا و چوون خوای

گه‌وره له‌م سه‌فه‌ره‌دا فی‌ری وه‌حدانییه‌ت و یه‌کتاپه‌رستی مرد که

ده‌فه‌رموئ:

کاشانه‌ی جاه تو «دنی فتدلی»^(۳۲) است

بگشاده ز تو از شب اسرا در وحدت^(۳۳)

واته: جیگای چه‌وانه‌وه‌ی تو بریتی بوو له شوینی زور نزیکبونه‌وه‌ت

له خدا و له‌و شه‌وه‌دا ده‌رگای خودا په‌رستی و تیگه‌یشتنی ته‌واو له

وه‌حدانیه‌تی خودا و دیتنی زور له نیشانه‌کانی ده‌سه‌لاتی خودا.

دواتر دیسان باس له‌وه ده‌کات گه‌هه‌موو عاله‌مه‌کان له به‌ر خاتری

پینغه مبه‌ر - دروودی خوای له سهر بیت - دروستکراوون وه له به‌ر ئه‌و

(۳۰) دیوانی صافی: ۵۴.

(۳۱) دیوانی صافی هیرانی: ۹۶.

(۳۲) ئاماژه‌یه بو فه‌رموده‌ی خوا: [إِنَّكُمْ دَنَا فِتْنَةً] [سورة النجم: الآية: (۸)].

(۳۳) دیوانی صافی هیرانی: ۵۴.

هه موو گه وره بیه تاوانبارانی ئوممهت چاوییان له دهسه لاتی تویه وهک دهفه رمویت:

أز فرط هوای تو عوالم شده ظاهر دیده بر جای تو بود عاصی امت^(۳۴) واته: له بهر زوری خو شه ویستی خودا بو تو وه هه موو عالیمانه ی ئاشکراکردن وه تاوانبارانی ئوممهت چاوییان له جاهو پله و پایه ی تویه بو شه فاعهت کردن.

له پاشان صافی ئەمه روونده کاته وه که ئەو هۆکاری هاتنی پیغمبرانه چۆن که ئەو باعسی دروستبونی مه خلوقاته وهک دهفه رمویت: انوار تو شد باعث خلق همه مرسل اسرار تو شد بر همگی موجب بعثت^(۳۵)

واته: نور و روناکیه کانی تو هۆکاری خه لقی هه موو پیغمبرانه و ئەسرار و نهینیه کانی تو هۆکاری بعسهت و ناردنی پیغمبرانه. ئینجا صافی باس له وه دهکات که چه زرهتی ئادهم دوای خواردنی له داره که ی نیو به هه شت و هاتنه خواره وه ی بو سه ر زه وی ته وه سولی به ئیغه مبه رمان - دروودی خوای له سه ر بیته - کرد بو ئەوه ی خوای مه زن ته وبوی لیقه بول بکات وهک دهفه رمویت:

بر قول عدوی تو که آدم شده نادم با اسم تو بگشاده برو درگه توبت^(۳۶)

(۳۴) دیوانی صافی هیرانی: ۵۵۴.

(۳۵) دیوانی صافی هیرانی: ۵۵۴.

(۳۶) دیوانی صافی هیرانی: ۵۵۵.

واته: هه زره تي ئاډهم له گوږپرايه لي بو قسه ي دوژمني تو که شه يتانه
په شيمان بوويه وه و به ناوي تووه له ډرگاي ته وبه ي دا و داوي
عه فوي کرد^(۳۷).

دواتر دپته سهر باسي نه وه ي که نه و مه عده ني هه موو جوانيكي
مه عنه وييه و نه خلقي جواني ياره کاني نه و يش به شيکن له نه خلقي
جواني نه و په روه رده ي جواني نه و بوو که نه م سه حابه به ريزانه ي
گه يانده نه م روتبه و پله به رزانه ي دونيا و دواړوژ، هر له چوار
خه ليفه کان و تا عه شه ره ي موبه شه ره و تا باقي سه حابه کانيتر وه ک
ده فه رمويت:

بوبرک به دل مهر صداقت تو نشايد فاروق تو کردی عمر و اعدل ملت
عثمان ز حياي تو شده جامع قرآن دادی اُسد الله تو اين غيرت صولت
أصحاب عشر کردی به أُلطاف مبشر از قدر تو ساکن شده در روضه و جنت^(۳۸)

واته: نه بو به کري راستگو به ره فاقه ت و نه رم و نياني تووه بوو به و
که سه ميهره بانه، هه روه ها عومه ر له عدل و دادپه روه ري تووه بوو به

(۳۷) جاء في الحديث عن عمر بن الخطاب -رضي الله عنه- قال قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:-
((لَمَّا اقْتَرَفَ آدَمُ الْخَطِيئَةَ قَالَ: يَا رَبِّ، أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ لَمَّا غَفَرْتَ لِي، فَقَالَ اللهُ: يَا آدَمُ وَكَيْفَ عَرَفْتَ
مُحَمَّدًا، وَلَمْ أَخْلُقْهُ، قَالَ: يَا رَبِّ، لِأَنَّكَ لَمَّا خَلَقْتَنِي بِيَدِكَ وَنَفَخْتَ فِيَّ مِنْ رُوحِكَ، رَفَعْتَ رَأْسِي فَرَأَيْتَ عَلَيَّ
قِوَامَ الْعَرْشِ مَكْتُوبًا لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ، فَعَلِمْتُ أَنَّكَ لَمْ تَضْفِ إِلَى اسْمِكَ إِلَّا أَحَبَّ الْخَلْقِ إِلَيْكَ،
فَقَالَ اللهُ: صَدَقْتَ يَا آدَمُ إِنَّهُ لِأَحَبِّ الْخَلْقِ إِلَيَّ، ادْعُنِي بِحَقِّهِ، فَقَدْ غَفَرْتُ لَكَ، وَلَوْلَا مُحَمَّدٌ مَا خَلَقْتُكَ)). رواه
الحاكم في المستدرک: ۲/۶۷۲، ذکر أخبار سيّد المرسلين وخاتم النبيين، رقم الحديث: (۴۲۲۸)، ضعفه
ابن عساکر. ينظر: تاريخ مدينة دمشق: ۷/۴۳۷، وكنز العمال: ۱۱/۲۰۶.
(۳۸) ديوانی صافی هیرانی: ۵۵۶.

فاروقی ئوممهت و دادپهروه ترینی میللهت. ئیمامی عوسمانی کۆکه رهوهی قورئان له قوتابخانهی شهرم و حه یای تۆوه بوو بهو کهسه گه وره یه ی خاوهن شکۆ و حه یا. ههروهک ئیمامی عهلی شیری خوا له غیرهت و مهردایهتی تۆوه بوو بهو کهسه خاوهن غیرهت و پالوانه. ههروهک باقی ده یاره کانیتری مزگیننی پیدراو به بههشت له گه وره یی و جوانی رهوشتی تۆوه گه یشتن به پله ی به رزی بههشت.

دواتر صافی به هوی ئه وهی که پینغه مبه رمان - دروودی خوی له سهر بیته - مه عدن و کانیاوی که په م و ئه خلاقی جوانه هه موو چاکه و خوو رهوشته جوانه کانی دروستکراوه کانیتر بو پینغه مبه رمان ده گیرهته وه و به هی ئه وی ده زانی؛ چونکه ئه و رهحمه ته بو جیهانیان و له بهر خاتری ئه وه وه مه خلوقات دروستکراوه؛ له بهر ئه وه ده فهرمویت: هه ر چی خوی مه زن له که په م و به خشنده یی بیئات به مه خلوقات هه ر تو باعس و هوکاری بو ئه م به خشینه ی، وهک ده فهرمویت:

از کان کرم هر چه بدادند به خلاق

مقصود خدا تو شدی ای باعث رحمت^(۳۹)

دواتر صافی کاریگه ری عیشق و خو شه ویستی خوی بو پینغه مبه ر - دروودی خوی له سهر بیته - ده رده خات که چه نده شوینه واره کانی دیاره به سه ریه وه که ده فهرمویت:

(۳۹) دیوانی صافی هیرانی: ۵۷.

ما سوخته جان، بسته زبان، خسته دلانیم

پیوسته ز هجران تو در ورطه و نلت^(۴۰)

واته: دووری تویه ئه‌ی پیغمبر-دروودی خوای له سهر بیئت- که
هوکاری سوتانی گیانمان و بهستانی زمانمان و بیتاقتبوونمانه و ئیمه‌ی
تووشی زور له کۆسپه و زلهت کردوو.

دواتر صافی داواکاری خوئی پیشکەشی پیغمبر-دروودی خوای له
سهر بیئت- دهکات به و په‌ری زلهت و ئه‌ده‌به‌وه و پیی ده‌فرمویت: گیانه
ئه‌ی خه‌لاتی خودا چ ده‌بیئت ئه‌گه‌ر هه‌ندیک له ناز به‌خشی به من بو
ئه‌وه‌ی رزگارم بیئت له گۆشه‌گیری و میحنه‌تی عیشق و خۆشه‌ویستی
تو.

جانا چه شود بهر خدا صافی نوازی؟

چون درد تو بنشانند در این گوشه و محنت^(۴۱)

(۴۰) دیوانی صافی هیرانی: ۵۵۷.

(۴۱) دیوانی صافی هیرانی: ۵۵۷.

ئەنجام و راسپاردهگان

له کوتايی تويزينه وه که دا گه يشتين بهم ئەنجام و راسپاردانهی خواره وه:
أ - ئەنجامهگان:

۱. سافی له بنه مالهيه کی زانستی و کومه لایه تی پيشه نک له ته سه ووف و عيرفانی له دايکبووه "ئمه هه مووی کاریگه ری ئه رینی هه بووه له سه ر دروست بوونی که سایه تی زانستی و عيرفانی سافيدا.
۲. سافی هه م که سيکی زانا و دانا و ئاگادار بووه له زانسته ئيسلاميه کان هه م که سيکی سوفی و عيرفانی خاوه ن ته ريقه تی قادری بووه "هه موو ئەمانه و دینداری و پاکی ئەو و میوان دۆستی و قه ره بالغی مه قام و ته کيه ی ئەو به زانایان و شاعیران که سایه تیه کی خاوه ن پیگه و مه شره ب خو ش و شاعیر و عارفیکی گه وره ی لی دروست بووه.
۳. دیمه نی جوانی هیران و ئا و وباغ و سروشتی ئەم شوینه کاریگه ری ئه رینی هه بووه له شاعیریه تی سافی و هه روه ها له سه ر قه ره بالغی دیوانه که ی به میوانان و زانایان و ئەهلی زانست و عیرفان.
۴. دیوانی شيعری سافی گه واهیده ری زوری زانستی و قولی عيرفانی شیخی سافین.
۵. سافی به زمانه گانی کوردی و عه ره بی و فارسی و تورکی شيعر و هو زانی هو نیوه ته وه.
۶. جوړی غه زه ل هه ميشه غالب بووه له شيعره گانی سافی ئەمه ش هه مووی ده رخه ری خو شه و یستی سافین بو خوا و پیغه مبه ر و مور شیده گانی.
۷. صافی له نیو شيعره گانیدا باسی له زوربه ی ئەو گه وره یی و فه زائیل و تايبه تمه ندیانه ی پیغه مبه رمان کردووه که له نیو فه رمووده و کتیبه گاندا هاتوون.

ب - راسپاردهگان:

٦٨١ تويزينه وه گانی کونفرانسی نیوده وله تی صافی هیرانی

۱. ليكولینه وه و شه رحکردنی زیاتر بؤ شيعره کانی سافی له لایه ن پسيپورانی ئەم بواره.
۲. گرنګیدانی زیاتر به که له پووری زانایان و شاعیرانمان و ساغکردنه وه یان و ناساندنیان به نه وهی نوئ له لایه ن ئە کادیمستان و زانکۆکانمان.
۳. به ستنی کۆنفرانسیکی تایبته به پښه مېرناسى له شيعرى شاعیرانی کورددا.

سه رچاوه کان:

۱. الأسرار المرفوعة في الأخبار الموضوعة المعروف بالموضوعات الكبرى، أبو الحسن نور الدين علي بن محمد بن سلطان المشهور بالملأ علي القاري الهروي الحنفي: (ت ۱۰۱۴هـ)، تحقيق: محمد الصبأغ، دار الأمانة، مؤسسة الرسالة، بيروت، ۱۳۹۱هـ - ۱۹۷۱م، (د.ط).
۲. ديوان البوصيري " بدون معلومات أخرى چمن برنامج الجامع الكبير.
۳. ديوان حسان بن ثابت، بدون معلومات أخرى، ضمن برنامج الجامع الكبير.
۴. ديوانی صافی هیرانی، کاک مصطفى کوری کاک عبدالله ی ثانی: (۱۸۷۳ - ۱۹۴۳ز)، ليكولینه وه ساغکردنه وهی: محیی مهلا مستهفا هیرانی، چاپخانه ی لوینان" چاپی دووهم، ۲۰۱۵ز.
۵. ديوانی عاجز، مهلا سهید عبدالله ی عاجز: (۱۹۲۹ - ۱۹۶۷ز)، ليكولینه وه و ساغکردنه وه: هیمن عمر خۆشناو، ریکخستنه وهی: هاوکار عبدالله شیخ وهسانی، نوسینگه ی تهفسیر، ههولیر، چاپی دووهم ۱۴۳۹ک - ۲۰۱۸ز.
۶. الرّد علی القائلین بوحدة الوجود، أبو الحسن نور الدین علي بن محمد بن سلطان المشهور بالملأ علي القاري الهروي الحنفي: (ت ۱۰۱۴هـ)، تحقيق: علي رضا بن عبد الله بن علي رضا، دار المأمون للتراث، دمشق، ط ۱، ۱۴۱۵هـ، ۱۹۹۵م.
۷. الفوائد المجموعة في الأحاديث الموضوعة، محمد بن علي بن محمد بن عبد الله الشوكاني اليمني: (۱۱۷۳-۱۲۵۰هـ)، تحقيق: عبد الرحمن يحيى المعلمي، المكتب الإسلامي، بيروت، ط ۳، ۱۴۰۷هـ.

۶۸۲ توئزینه وه کانی کۆنفرانسی نیوده وه ته ی صافی هیرانی

۸. كشف الخفاء ومزيل الإلباس عما اشتهر من الأحاديث على ألسنة الناس، إسماعيل بن محمد بن عبد الهادي الجراحي العجلوني الدمشقي: (١٠٨٧-١١٦٢هـ)، تحقيق: أحمد القلاش، مؤسسة الرسالة، بيروت، ط٤، ١٤٠٥هـ.
۹. مجموع الفتاوى، ابن تيمية، أحمد عبد الحلیم بن تيمية الحراني أبو العباس، تحقيق: عبد الرحمن بن محمد بن قاسم العاصمي النجدي، مكتبة ابن تيمية، ط٢.
۱۰. مه م و زين: نه حمدی خانى: (١٦٥١ - ١٧٠٦ز)، به ره فکرن: ته حسين نيبراهيم دوسكى، سپيريز، دهوك، ٢٠٢٢، چاپخانهى: راده مى - نيران، چاپى به كه م.
۱۱. نهج البردة شرحاً وإعراباً وبلاغته، محمد يحيى الحلو، دار البيروني، دمشق، سوريا، ط١، ١٤٣٥هـ، ٢٠١٤م.

خلاصه البحث

الشَّيخ الكبير والعالم الفاضل والشَّاعر الأديب والعارف المتصوِّف صافي الهيراني من الرجال الكبار الذين كان لهم دور كبير في نشر العلم والتَّعاقفة بين المجتمع، وكان له مكانة كبيرة بين العلماء والشُّعراء في وقته؛ ولذلك كان مجلسه عامراً بأهل العلم والأدب، ولتمكَّنه في الشُّعر قد ظهر عليه صفة الشَّاعريَّة، ثمَّ قد غلب على شعره الغزل، وقد كان مقصده في ذلك كباقي أهل النَّصوِّف الحبِّ والعشق الحقيقي لله تعالى ولرسوله ولمرشديه وشيوخه في الطَّريقة القادريَّة.

وقد باح بهذا الحبِّ والحقيقة في كثير من أشعاره باللُّغات الكرديَّة والعربيَّة والفارسيَّة، ونحن هنا قد اخترنا بعضاً من أشعاره التي قالها في حبِّ الرِّسول - صَلَّى اللهُ عليه وسلَّم - مبيِّناً بذلك فضله ومراتبه العليَّة في الدُّنيا والآخرة، كلَّ ذلك انطلاقاً من إيمانه العميق وحبِّه المتجدِّر في القلب له صَلَّى اللهُ عليه وسلَّم.

Abstract

Safi Hiran, also known as Sheikh and brilliant scholar, poet, writer, theologian, and Sofi, was one of the great men who had a significant impact and role in spreading science and culture in society, and he held a prominent place among scholars and poets. As a result, his sessions and living room were always full of academics and literary lovers. Because of his poetic ability, he was recognized as a poet; his poetry was dominated by Ghazal poems, and his goal, like that of the rest of the Sufis, was love and real worship for God Almighty and his Messenger, his leaders and seniors in the Qadiriyya doctrine. These facts are well expressed in his Kurdish, Arabic, and Persian poems. We've chosen some of his poetry regarding our Prophet's love, greatness, rank, and standing in this world and the afterlife. All of these poems are stemmed from his strong faith and love for our beloved prophet (peace be upon him).